

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	V
Βασικά συγγράμματα και χρήσιμα βοηθήματα του γενικού μέρους του ποινικού δικαίου.....	XXXI

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεφάλαιο 1ο: Προσδιορισμός του Ποινικού Δικαίου

I. Έννοια.....	6
1. Ορισμός.....	6
2. Θεμελιώδη αξιώματα του ποινικού δικαίου	9
II. Το αποκλειστικό δικαίωμα της Πολιτείας προς επιβολή ποινών	9
III. Οι εγγυήσεις της Πολιτείας κατά την επιβολή ποινών	12
IV. Η λειτουργία του ποινικού δικαίου στη κοινωνία	13
1. Η αξιολογική λειτουργία του ποινικού δικαίου – «έννομο αγαθό» και «ουσιαστική έννοια του εγκλήματος»	13
Α. Ουσιαστική έννοια του εγκλήματος	13
Β. Η έννοια του «εννόμου αγαθού»	15
Γ. Άλλες προσεγγίσεις.....	21
2. Το ποινικό δίκαιο ως μηχανισμός επιβολής της κυρίαρχης ιδεολογίας ...	22
3. Το ποινικό δίκαιο ως βασική εγγύηση της ελευθερίας του πολίτη	23
V. Η επιστήμη του Ποινικού Δικαίου	27
1. Η «καθόλου» ποινική επιστήμη.....	27
2. Το δόγμα του Ποινικού Δικαίου.....	28
3. Η εγκληματολογία	29
4. Η αντεγκληματική πολιτική	32
5. Η ιστορία του Ποινικού Δικαίου.....	34
6. Η φιλοσοφία του Ποινικού Δικαίου.....	34
7. Το συγκριτικό Ποινικό Δίκαιο	34
VI. Η νομοτεχνική διάρθρωση του Ποινικού Δικαίου	35
VII. Η σχέση του ποινικού δικαίου με άλλα τμήματα της εννόμου τάξεως	35
1. Σχέση του ποινικού δικαίου με την Ποινική Δικονομία.....	36
2. Σχέση του ποινικού δικαίου με το Πειθαρχικό δίκαιο	37

3. Σχέση του ποινικού δικαίου με το Αστικό Δίκαιο 45

Κεφάλαιο 2ο: Ιστορική εξέλιξη τον Ποινικού Δικαίου

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις 50

II. Οι απώτερες ρίζες 52

III. Το αρχαίο ελληνικό δίκαιο..... 54

1. Απώτερη εποχή (Ομηρικά έπη) 54

2. Οι πρώτες νομοθεσίες (Δράκων-Σόλων) 54

3. Η διάρθρωση της ποινικής δικαιοσύνης στην Σπάρτη 60

4. Η διάρθρωση της ποινικής δικαιοσύνης στην Αθήνα 60

 Α. Το δικαστικό σύστημα..... 60

 Β. Οι επιβαρυνόμενες ποινές 65

IV. Το Ρωμαϊκό Δίκαιο 69

1. Αρχαϊκή περίοδος 69

2. Η απονομή ποινικής δικαιοσύνης στην αρχαία Ρώμη 72

3. Το σύστημα των ποινών στην αρχαία Ρώμη 73

4. Χριστιανική περίοδος της αυτοκρατορίας..... 74

V. Το κλασσικό Βυζαντινό Δίκαιο 76

1. Εισαγωγικά..... 76

2. Η «Εκλογή» (741 μ.Χ.) ως αφετηρία του κλασσικού Βυζαντινού δικαίου..... 77

3. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στο Βυζάντιο 79

4. Οι νομοθετικές εξελίξεις στο Βυζάντιο μετά την «Εκλογή» 80

5. Οι εξελίξεις στη Δυτική Ευρώπη 81

VI. Το ποινικό δίκαιο κατά τον Μεσαίωνα στη Δύση 82

VII. Οι μετέπειτα εξελίξεις 85

1. Φυσικό δίκαιο – Ανθρωπισμός..... 85

2. Διαφωτισμός..... 86

3. Ιστορική του δικαίου σχολή..... 88

VIII. Η επίδραση του φιλελευθερισμού..... 89

1. Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου 89

2. Η επίδραση του Feuerbach 91

IX. Η επίδραση της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας..... 92

X. Η επίδραση των «σχολών» του ποινικού δικαίου 93

1. Εισαγωγή 93

2. Η κλασσική σχολή..... 93

3. Η κοινωνιολογική σχολή 94

4. Η νεοκλασσική σχολή..... 95

5. 20ός αιώνας.....	95
6. Άλλες θεωρητικές κατευθύνσεις.....	95
XI. Η σύγχρονη εποχή.....	96
1. Εισαγωγικά.....	96
2. Οι σύγχρονες νομοθεσίες.....	96
XII. Ιστορία του νεοελληνικού ποινικού δικαίου.....	97
1. Αφετηρία και οι πρώτες εξελίξεις.....	97
2. Η σύγχρονη εποχή.....	102
3. Οι μεταγενέστερες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις.....	104
Α. Οι μεταρρυθμίσεις εγχώριας προέλευσης.....	104
Β. Ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο – οι «αποφάσεις - πηλαίο».....	104
Γ. Το μέλλον του ποινικού δικαίου.....	107
4. Βασικοί σταθμοί στην βαθμιαία μεταρρύθμιση του Ποινικού δικαίου μέχρι σήμερα.....	109

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Κεφάλαιο 3ο: Το θεμελιώδες αξίωμα «ουδεμία ποινή άνευ νόμου»

I. Εισαγωγικά.....	119
1. Ιστορική προέλευση.....	120
2. Νομική ρύθμιση.....	124
3. Επί μέρους αρχές.....	125
Α. Απαγόρευση αόριστων ποινικών νόμων («nulla poena sine lege certa»).....	125
Β. Απαγόρευση αναδρομικής ισχύος νόμου που θεμελιώνει ή επαυξάνει το αξιόποιο («nulla poena sine lege praevia»).....	128
Γ. Απαγόρευση αναλογίας για τη θεμελίωση ή επαύξηση του αξιοπίου («nulla poena sine lege stricta»).....	128
Δ. Απαγόρευση εθίμου ως λόγου θεμελιώσεως αξιοπίου.....	128
II. Γραπτός κανόνας δικαίου.....	128
1. Nulla poena sine lege scripta.....	128
2. Ποινικός νόμος εν λευκώ.....	131
III. Η λογική και συστηματική λειτουργία των ποινικών νόμων.....	133
IV. Η τυποποίηση των ποινικών νόμων.....	135
1. Η τυποποίηση της πράξεως.....	135
2. Η τυποποίηση του δράστη.....	136

Κεφάλαιο 4ο: Η εφαρμογή του ποινικού νόμου

I. Εισαγωγικά.....	140
II. Τα τοπικά όρια εφαρμογής των ποινικών νόμων.....	141
1. Τα συστήματα προσδιορισμού των τοπικών ορίων.....	141
Α. Το σύστημα της «προσωπικότητας» ή «υπηκοότητας»	141
Β. Το σύστημα της εδαφικότητας	142
Γ. Το «προστατευτικό σύστημα».....	142
Δ. Το σύστημα της παγκόσμιας δικαιοσύνης	142
Ε. Αξιολόγηση των ως άνω συστημάτων.....	143
2. Οι κανόνες του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου	144
3. Πράξεις που τελέσθηκαν στην ημεδαπή.....	145
4. Πράξεις που τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό	148
Α. Η συγκεκριμένη πράξη να χαρακτηρίζεται από τον ελληνικό ποινικό νόμο	149
Β. Η πράξη να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τελέσεως.....	149
Γ. Έγκληση του παθόντος ή αίτηση της κυβερνήσεως της ξένης χώρας	150
5. Πράξεις που τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από αλλοδαπό	152
Α. Ο δράστης πρέπει να είναι αλλοδαπός.....	153
Β. Η πράξη πρέπει να στρέφεται εναντίον έλληνα πολίτη	153
Γ. Η πράξη να είναι αξιόποινη και κατά το δίκαιο του τόπου τελέσεως, εκτός αν διαπράχθηκε σε πολιτειακά ασύντακτη χώρα.....	154
6. Αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης	155
Α. Εσχάτη προδοσία	155
Β. Στρατιωτικά εγκλήματα.....	155
Γ. Εγκλήματα υπαλλήλων του ελληνικού κράτους	156
Δ. Πράξη εναντίον έλληνα υπαλλήλου κατά την άσκηση της υπηρεσίας του	156
Ε. Ψευδορκία σε διαδικασία που εκκρεμεί ενώπιον των ελληνικών δικαστικών αρχών.....	156
ΣΤ. Πειρατεία.....	157
Ζ. Εγκλήματα σχετικά με το νόμισμα	157
Η. Δουλεμπόριο, εμπορία ανθρώπων, σωματεμπορία κληπ.....	157
Θ. Παράνομο εμπόριο ναρκωτικών φαρμάκων.....	159
Ι. Παράνομη κυκλοφορία και εμπόριο ασέμνων δημοσιευμάτων	159
ΙΑ. Περιπτώσεις που προκύπτουν από ειδικές διατάξεις ή διεθνείς συμβάσεις.....	159

7. Ακαταδίωκτο εγκλημάτων που τελήσθηκαν στην αλληλοδαπή.....	160
8. Υπολογισμός ποινών που εκτίθησαν στην αλληλοδαπή.....	162
9. Αναγνώριση αλληλοδαπών ποινικών αποφάσεων.....	163
10. Έννοια του «τόπου» τελήσεως της πράξεως.....	163
III. Τα χρονικά όρια εφαρμογής των ποινικών νόμων.....	165
1. Η απαγόρευση αναδρομικότητας των ποινικών νόμων.....	165
2. Η αναδρομική εφαρμογή του επεικέστερου νόμου.....	168
Α. Γενικές παρατηρήσεις.....	168
Β. Τι θεωρείται «επεικέστερος νόμος».....	170
Γ. Περιπτώσιολογία από τη νομολογία.....	172
Δ. Η εξακολουθητική απάτη ειδικότερα.....	176
Ε. Λοιπά ζητήματα.....	179
3. Νόμοι με προσωρινή ισχύ.....	182
4. Το ζήτημα της αναδρομικότητας στα μέτρα ασφαλείας.....	185
5. Χρόνος τελήσεως της πράξεως.....	186
IV. Τα προσωπικά όρια εφαρμογής των ποινικών νόμων.....	188
1. Ο περιορισμός του αξιοποιού του Προέδρου της Δημοκρατίας.....	188
2. Το ακαταδίωκτο το βουλευτού.....	188
3. Η ποινική ευθύνη των Υπουργών.....	190
4. Το δικαίωμα της ετεροδικίας.....	196
V. Η ερμηνεία του ποινικού νόμου.....	198
1. Εισαγωγικά.....	198
2. Η γραμματική ερμηνεία.....	199
3. Η τελειολογική ερμηνεία.....	200
4. Η ιστορική ερμηνεία.....	204
5. Η συστηματική ερμηνεία.....	204
6. Συμπέρασμα.....	205
7. Έννοια όρων του Ποινικού Κώδικα.....	206

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΞΙΟΠΟΙΝΗ ΠΡΑΞΗ

Κεφάλαιο 5ο: Η έννοια του εγκλήματος

I. Έννοια του εγκλήματος.....	216
1. Ουσιαστική έννοια του εγκλήματος.....	216
2. Τυπική έννοια του εγκλήματος.....	217
3. Τυποποιημένη έννοια του εγκλήματος.....	217
4. Τα επίπεδα της εννοίας του εγκλήματος.....	217
5. Η σχέση των στοιχείων την έννοιας του εγκλήματος μεταξύ τους.....	222

Πίνακας περιεχομένων

II. Η τριχοτόμηση των εγκλημάτων από τον Π.Κ.	223
1. Η τριχοτόμηση των αξιόποινων πράξεων de lege lata.....	223
Α. Κριτήρια της διακρίσεως	223
Β. Οι συνέπειες της διακρίσεως	224
2. Η τριχοτόμηση των αξιόποινων πράξεων de lege ferenda.....	225
III. Διακρίσεις των εγκλημάτων με βάση τη νομική εμφάνιση της αξιόποινης πράξεως	226
1. Κοινά και ιδιαίτερα εγκλήματα.....	226
2. Τυπικά και ουσιαστικά εγκλήματα.....	228
3. Εγκλήματα βλάβης και εγκλήματα διακινδυνεύσεως	229
4. Εγκλήματα ενεργείας και εγκλήματα παραλείψεως	234
5. Εγκλήματα στιγμιαία και εγκλήματα διαρκή	236
Α. Εννοιολογική διάκριση	236
Β. Πρακτικές συνέπειες της διακρίσεως.....	237
6. Βασικά εγκλήματα, εγκληματικές παραληλαγές, ιδιώνυμα εγκλήματα ...	239
Α. Εννοιολογική διάκριση	239
Β. Πρακτικές συνέπειες της διακρίσεως.....	240
7. Εγκλήματα συμπεριφοράς και εγκλήματα αποτελέσματος	240
8. Απλά και σύνθετα εγκλήματα.....	242
9. Απλότροπα και πολύτροπα εγκλήματα	243
IV. Διακρίσεις εγκλημάτων με βάση το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό	244
1. Εγκλήματα κατά του κοινωνικού συνόλου και εγκλήματα κατά του ατόμου	244
2. Κοινά και πολιτικά εγκλήματα	245

Κεφάλαιο 6ο: Η πράξη

I. Η τεχνική - πρακτική έννοια της πράξεως.....	252
1. Ορισμός.....	252
2. Το «ανθρώπινο» στοιχείο στην έννοια της πράξεως – ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων	253
3. Το «εξωτερικό» στοιχείο στην έννοια της πράξεως	261
4. Η «εξωτερίκευση» της βουλήσεως του δράστη.....	262
II. Ο βαθμός συμμετοχής της βουλήσεως στην έννοια της πράξεως	264
1. Προκλησασική έννοια της πράξεως	264
2. Κλησασική έννοια της πράξεως	265
3. Θεωρία της πράξεως ως σκοπίμου δράσεως	265
4. Σύγχρονες απόψεις.....	267
5. Συμπληρωματικές διδασκαλίες	269

III. Το αποτέλεσμα.....	271
IV. Η αιτιώδης συνάφεια ως συνδυετικός κρίκος μεταξύ πράξεως και αποτελέσματος.....	272
1. Η έννοια της αιτιώδους συνάφειας	272
2. Οι διάφορες θεωρίες για τον προσδιορισμό του αιτιώδους συνδέσμου ...	273
Α. Η θεωρία του «ισοδυνάμου των όρων»	273
Β. Η θεωρία της «ενεργού αιτίας»	273
Γ. Η θεωρία της «προσφόρου αιτίας».....	274
Δ. Η θεωρία της «φυσιονομικής δεσμεύσεως».....	275
Ε. Η θεωρία της «φυσικής ενότητας» της πράξεως	275
ΣΤ. Νεώτερες απόψεις	276
Ζ. Συμπέρασμα	276
3. Ο «αντικειμενικός καταλογισμός» του αποτελέσματος	278
Α. Εννοιολογική προσέγγιση.....	278
Β. Περιπτώσεις αποκλεισμού του «αντικειμενικού καταλογισμού».....	280
Γ. Κριτικές παρατηρήσεις	281
4. Ειδικά προβλήματα του αιτιώδους συνδέσμου.....	282
Α. Πολλαπλή αιτιότητα – απαγόρευση αναδρομής.....	282
Β. Ο «υποθετικός» αιτιώδης σύνδεσμος.....	290
Γ. Νόμιμη εναλλακτική συμπεριφορά.....	292
Δ. Σωρευτικά αίτια	295
Ε. Η διακοπή σωστικής αιτιώδους διαδρομής	296
ΣΤ. Τελικό συμπέρασμα	296

Κεφάλαιο 7ο: Η παράλειψη ως μέγεθος του ποινικού δικαίου

I. Έννοια της παραλείψεως	300
1. Φύση της παραλείψεως	300
2. Ο αιτιώδης σύνδεσμος στα εγκλήματα παραλείψεως.....	302
II. Τα γνήσια εγκλήματα παραλείψεως.....	304
III. Τα μη γνήσια εγκλήματα παραλείψεως	305
1. Εννοιολογικός προσδιορισμός	305
2. Η ιδιαίτερη νομική υποχρέωση.....	306
3. Πηγές της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης	307
Α. Νόμος	307
Β. Σύμβαση	309
Γ. Προγενέστερη επικίνδυνη ενέργεια.....	310
Δ. Στενές κοινωνικές σχέσεις	313
4. Η «εγγυητική θέση».....	315

Πίνακας περιεχομένων

5. Η δυνατότητα αποτροπής του αποτελέσματος.....	318
6. Οριοθέτηση μεταξύ εγκλημάτων ενεργείας και μη γνησίων εγκλημάτων παραλείψεως.....	319

Κεφάλαιο 8ο: Ο δόλος

1. Εισαγωγικά περί υπαιτιότητας.....	321
2. Έννοια του δόλου.....	322
3. Στοιχεία του δόλου.....	323
4. Είδη του δόλου.....	325
Α. Η επιδίωξη ή δόλος σκοπού.....	325
Β. Ο αναγκαίος δόλος.....	327
Γ. Ο ενδεχόμενος δόλος.....	328
Δ. Η από το νόμο αξιούμενη μορφή υπαιτιότητας.....	329
5. Το αντικείμενο του δόλου.....	329
6. Ειδικά θέματα του δόλου.....	331
Α. Προγενόμενος δόλος.....	331
Β. Επιγενόμενος δόλος.....	332
Γ. Εναλλακτικός δόλος.....	332
Δ. Διαζευκτικός δόλος.....	333
Ε. Γενικός δόλος.....	334
ΣΤ. Αντίστροφος γενικός δόλος.....	337
7. Συνεπίγνωση.....	338

Κεφάλαιο 9ο: Η αμέλεια

I. Η έννοια της αμέλειας.....	344
1. Ορισμός.....	344
2. Στοιχεία της αμέλειας.....	345
Α. Εσωτερική – εξωτερική αμέλεια.....	345
Β. Έλλειψη προσοχής.....	346
Γ. Σφάλμα.....	350
Δ. Αιτιώδης σύνδεσμος.....	356
Ε. Περιπτώσεις αληθινού σφάλματος.....	357
Ζ. Περιπτώσεις συγκλήνουσας αμέλειας περισσοτέρων.....	359
Η. Περιπτώσεις συντρέχοντος πταίσματος.....	360
Θ. Σχέση μεταξύ ελλείψεως προσοχής και σφάλματος.....	362
II. Τα είδη της αμέλειας.....	363
1. Ενσυνείδητη αμέλεια – διάκριση από ενδεχόμενο δόλο.....	363
Α. Εισαγωγικά.....	363

B. Οι σχετικές θεωρίες οριοθέτησης	365
Γ. Ερμηνευτικά ζητήματα	370
Δ. Κριτήρια αντενδείξεως ενδεχόμενου δόλου	376
Ε. Εναλλακτικές λύσεις που προτείνονται	379
ΣΤ. Περιπτωσιολογία από τη νομολογία	382
2. Άνευ συνειδήσεως αμέλεια	386
3. Αμέλεια του αναλαμβάνειν – αμέλεια του αναθέτειν	388
Α. Αμέλεια του αναλαμβάνειν	388
Β. Αμέλεια του αναθέτειν	389
4. Αμέλεια με παράλειψη	391
5. Η αμέλεια στην οδική κυκλοφορία	400
Α. Η αμέλεια μπορεί να συνίσταται σε απλή παραβίαση κανόνων του Κ.Ο.Κ.	400
Β. Η παράβαση του κανόνα μπορεί να συνίσταται σε αντικανονικό εθιγμό	401
Γ. Η αμέλεια μπορεί να συνίσταται σε έλλειψη προσοχής ή μη πρόβλεψη της αιτώδους διαδρομής	403
Δ. Η αμέλεια μπορεί να συνίσταται σε μη λήψη μέτρων ασφαλείας	403
Ε. Η αμέλεια μπορεί να συνίσταται στην έλλειψη δεξιοτήτων αυτού που προβαίνει στο εγχείρημα ή στην ανάθεση του εγχειρήματος σε μη κατάλληλο άτομο	404
ΣΤ. Η αμέλεια μπορεί να συνίσταται στην οδήγηση σε βεβαρυσμένη κατάσταση	405
6. Η ιατρική αμέλεια	405
Α. Εισαγωγικά	405
Β. Συγκλίνουσα αμέλεια ιατρών	406
Γ. Εσφαλισμένη διάγνωση	407
Δ. Εσφαλισμένη θετική ενέργεια	408
Ε. Παράλειψη του ιατρού	410
ΣΤ. Δυνατότητα αποτροπής του αποτελέσματος εκ μέρους του ιατρού	413
III. Ευθύνη εκ του αποτελέσματος	416
1. Νομική ρύθμιση	416
2. Αρχές που ισχύουν στα εκ του αποτελέσματος εγκλήματα	416
Α. Στενή ερμηνεία της διατάξεως	416
Β. Προβλήματα κατά την επιμέτρηση της ποινής	417
Γ. Βαρύτερο αποτέλεσμα από δόλο	418
Δ. Σε τι συνίσταται το βαρύτερο αποτέλεσμα	419
3. Περιπτωσιολογία	420

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΑΔΙΚΟ

Κεφάλαιο 10ο: Γενική θεωρία του αδίκου

I. Έννοιες	425
1. Εισαγωγή	425
2. Διακρίσεις («τυπικό» και «ουσιαστικό» άδικο)	428
3. Η τυπικά άδικη πράξη	430
Α. Νομοτυπική (ή «αντικειμενική») υπόσταση.....	430
Β. Υποκειμενικά στοιχεία του αδίκου.....	431
Γ. Ειδικά στοιχεία του αδίκου.....	433
4. Η ουσιαστικά άδικη πράξη	434
II. Τα υποκειμενικά στοιχεία της δικαιολογήσεως	436
III. Η συστηματική διάρθρωση των λόγων άρσεως του αδίκου.....	438
1. Το σύστημα	438
2. Συρροή των λόγων άρσεως του αδίκου	439

Κεφάλαιο 11ο: Η άμυνα

I. Γενικά.....	442
1. Έννοια.....	442
2. Βασικές αρχές.....	442
II. Οι προϋποθέσεις της άμυνας	443
1. Επίθεση	443
2. Άδικη επίθεση	445
3. Παρούσα επίθεση.....	447
4. Επίθεση κατά ατομικών ενόμων αγαθών.....	452
III. Η αμυντική πράξη	453
1. Η προσβολή του επιτιθέμενου	453
2. Προσβολή προς υπεράσπιση από την επίθεση	454
3. Αναγκαία προσβολή.....	455
Α. Προσδιορισμός του «αναγκαίου» της προσβολής	455
Β. Φυγή του αμυνόμενου	457
Γ. Τοποθέτηση μηχανισμών αυτοπροστασίας.....	458
4. Αναγκαίο μέτρο	459
5. Ενάσκηση δικαιώματος άμυνας και θανάτωση του επιτιθέμενου.....	459
6. Άμυνα που ασκείται από αστυνομικά όργανα.....	462
7. Κοινωνικοθητικοί περιορισμοί του δικαιώματος άμυνας.	464
Α. Επίθεση από ακαταλόγιστο πρόσωπο	465
Β. Πρόσωπα οικογενειακού περιβάλλοντος.....	466

Γ. Αφόρητη δυσαναλογία μεταξύ των ενόμων αγαθών.....	466
Δ. Εξ αμελείας υπαίτια πρόκληση άμυνας	467
8. Υπαίτια πρόκληση άμυνας	467
Α. Εκ προθέσεως	467
Β. Εξ αμελείας.....	468
Γ. Η «προκληθείσα πρόκληση» άμυνας	469
9. Η υποκειμενική στάση του αμυνόμενου	470
10. Άμυνα υπέρ τρίτου	471
11. Άμυνα με παράλειψη.....	471
12. Άμυνα σε περίπτωση αμοιβαίας επιθέσεως.....	472
IV. Υπέρβαση των ορίων της άμυνας	473
1. Έννοια.....	473
2. Περιπτωσιολογία.....	474

Κεφάλαιο 12ο: Κατάσταση ανάγκης

I. Έννοια.....	477
II. Προϋποθέσεις.....	478
1. Κίνδυνος	478
2. Αντικείμενο του κινδύνου.....	479
3. Παρών κίνδυνος	480
4. Κίνδυνος άλλως αναπότρεπτος	481
5. Αντιστάθμιση αξιών	484
6. Η υποκειμενική στάση του ευρισκόμενου σε κατάσταση ανάγκης	488
III. Υπαίτια κατάσταση ανάγκης	488
IV. Υποχρέωση εκθέσεως στον κίνδυνο	489
V. Υπέρβαση ορίων της κατάστασης ανάγκης.....	490
VI. Ειδικές ρυθμίσεις	490

Κεφάλαιο 13ο: Άλλοι λόγοι που αίρουν το άδικο

I. Η προσταγή.....	495
1. Έννοια.....	495
2. Προϋποθέσεις.....	496
3. Περιπτώσεις.....	496
4. Χωρεί άμυνα κατά της προσταγής;	499
5. Προσταγή ως λόγος άρσης του άδικου ή του καταλογισμού;.....	499
II. Η συναίνεση του παθόντος	501
1. Έννοια.....	501
2. Προϋποθέσεις.....	503

Πίνακας περιεχομένων

Α. Ικανότητα συναιδέσεως	503
Β. Τα χρηστά ήθη	503
Γ. Συναίνεση κατά το χρόνο της πράξεως	505
Δ. Ελεύθερη βούληση του συναιούντος	505
Ε. Εξωτερίκευση της συναίνεσης	505
3. Εικαζόμενη συναίνεση.....	506
4. Συναίνεση του ασθενούς για τη διενέργεια ιατρικών πράξεων	508
5. Συγκατάθεση	510
III. Σύγκρουση καθηκόντων	512
1. Έννοια.....	512
2. Διακρίσεις	513
3. Περιπτώσεις	513
Α. Σύγκρουση νομικών καθηκόντων.....	513
Β. Σύγκρουση νομικού με ηθικό καθήκον	516
Γ. Τραγικά ηθικά διλήμματα	518
IV. Άλλοι λόγοι που αίρουν το άδικο	519
1. Εκπλήρωση καθήκοντος και ενάσκηση δικαιώματος.....	519
2. Η θεμιτή αυτοδικία.....	523
Α. Ορισμός – προϋποθέσεις.....	523
Β. Διαφορά αυτοδικίας – άμυνας	523
Γ. Περιπτωσιολογία	523
3. Η αυτοδύναμη προστασία της νομής.....	524
4. Ειδικοί λόγοι άρσεως του αδικού	524
Α. Επιτρεπόμενη άμβλωση	525
Β. Επιτρεπόμενες δυσμενείς κρίσεις	526
Γ. Επιτρεπόμενη παραβίαση της επαγγελματικής εξεμύθειας	530
Δ. Επιτρεπόμενη χρήση μαγνητοταινίας.....	531
5. Το «κοινωνικά πρόσφορο» της συμπεριφοράς	534
6. Ο σωφρονισμός ανηλίκων	537

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΟ ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΟ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Κεφάλαιο 14ο: Έννοια και φύση του καταλογισμού

I. Εισαγωγή	543
II. Η φύση του καταλογισμού	544
1. Ψυχολογική θεωρία της ενοχής	544
2. Αξιολογική θεωρία της ενοχής	545
3. Σύγχρονες τάσεις.....	546

III. Το ουσιαστικό περιεχόμενο του καταλογισμού	546
1. Κρατούσα άποψη – Το ζήτημα της ελευθερίας της βουλήσεως	546
Α. Το «ανθρωπίνως φευκτό» της υπαιτιότητας («άλληως δύνασθαι πράττειν»)	546
Β. Το ζήτημα της ελευθερίας της βουλήσεως	548
2. Άποψη περί νοοτροπίας που κατακρίνεται από το δίκαιο	554
3. Λειτουργική έννοια του καταλογισμού	554
4. Άλλες απόψεις	556
IV. Τα στοιχεία του ασυγγνώστου.....	557

Κεφάλαιο 15ο: Τα στοιχεία του καταλογισμού

I. Η ικανότητα για καταλογισμό.....	560
1. Έννοια – Μέθοδοι διαπιστώσεως.....	560
Α. Τρόπος διαπιστώσεως της ικανότητας για καταλογισμό.....	560
Β. Εφαρμογή της αρχής «in dubio pro reo»?	563
Γ. Ζητήματα που ανακύπτουν.....	564
2. Νοσηρά διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών	565
Α. Ψυχώσεις	566
Β. Ολιγοφρένεια.....	568
Γ. Ψυχοπάθειες.....	569
Δ. Γενετήσιες ανωμαλίες	569
Ε. Νευρώσεις	569
3. Διατάραξη της συνειδήσεως.....	570
4. Η μη ικανότητα αντίληψης και συμμόρφωσης.....	572
5. Η ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό.....	573
Α. Νομική ρύθμιση	573
Β. Φύση της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό	574
Γ. Δομή της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό	574
Δ. Ειδικές περιπτώσεις της ελαττωμένης ικανότητας για καταλογισμό.....	574
Ε. Έκτιση της ποινής σε ιδιαίτερα καταστάματα	575
ΣΤ. Περιπτώσιολογία	575
6. Ηλικία και πνευματική ωριμότητα	576
7. Η κωφασαλία	576
8. Πράξη ελεύθερη στην αιτία της («actio libera in causa»)	576
Α. Έννοια	576
Β. Ομάδες περιπτώσεων.....	577
Γ. Actio libera in causa και αρχή της ενοχής.....	579
Δ. Η υπαίτια μέθη	580

Πίνακας περιεχομένων

II. Η υπαιτιότητα.....	581
III. Συνείδηση του αδίκου ή ασύγγνωστη άγνοιά του	582

Κεφάλαιο 16ο: Λόγοι άρσεως του καταλογισμού

I. Η πλάνη.....	584
1. Εισαγωγικά.....	584
2. Πραγματική πλάνη	585
Α. Νομική ρύθμιση	585
Β. Εννοιολογικές διακρίσεις	586
Γ. Περιπτωσιολογία	588
3. Νομική πλάνη.....	589
Α. Η ρύθμιση της νομικής πλάνης.....	589
Β. Η ερμηνεία του όρου «πίστευε»	591
Γ. Το «διαιρετό» της συνείδησης του αδίκου.....	593
Δ. Η «πλάνη περί την υπαγωγή»	595
Ε. Το «συγγνωστό» της νομικής πλάνης	596
ΣΤ. Συνέπεια της νομικής πλάνης	599
Ζ. Περιπτωσιολογία	600
4. Πλάνη ως προς λόγο άρσεως του αδίκου.....	605
5. Πλάνη ως προς λόγο άρσεως της ενοχής.....	608
6. Πλάνη ως προς λόγο αποκλεισμού του τιμωρητού	609
7. Πλάνη ως προς τη διαδρομή της αιτιότητας	610
8. Πλάνη ως προς το αντικείμενο της πράξεως	613
II. Η βουλητική αδυναμία συμμορφώσεως προς το δίκαιο- Κατάσταση ανάγκης που αίρει τον καταλογισμό	614
1. Εισαγωγή	614
2. Νομική ρύθμιση.....	620
3. Διαφορές από το άρθρο 25 Π.Κ.	620
4. Περαιτέρω προϋποθέσεις.....	621
Α. Ο κίνδυνος να είναι παρών και άληθως αναπότρεπτος	621
Β. Απειλή συγγενών ή οικείων.....	623
Γ. Υπαίτια πρόκληση κινδύνου.....	624
Δ. Υπόχρεοι να εκτεθούν στον κίνδυνο	624
5. Δικαιολογητική βάση άρσεως του καταλογισμού	625
6. Υπέρβαση των ορίων της καταστάσεως ανάγκης	625
7. Περιπτωσιολογία.....	625
III. Η ηθική αδυναμία συμμορφώσεως προς το δίκαιο	626
1. Σύγκρουση καθηκόντων	626

2. Δράστης εκ πεποιθήσεως..... 627

Κεφάλαιο 17ο: Το τιμωρητό της πράξεως

I. Εισαγωγικά..... 633

II. Οι εξωτερικοί όροι του αξιοποίνου..... 633

 1. Ορισμός..... 633

 2. Απαρίθμηση 634

 3. Η φύση των εξωτερικών όρων του αξιοποίνου..... 635

 4. Ειδικά θέματα των εξωτερικών όρων του αξιοποίνου..... 638

 Α. Ως προς το χρόνο τελέσεως του εγκλήματος..... 638

 Β. Ως προς τον τόπο τελέσεως του εγκλήματος 638

III. Λόγοι εξαλείψεως του αξιοποίνου 638

 1. Η παραγραφή του εγκλήματος 638

 Α. Δικαιολογητική βάση της παραγραφής 638

 Β. Νομική φύση της παραγραφής 639

 Γ. Νομική ρύθμιση της παραγραφής 640

 Δ. Αναστολή παραγραφής εγκλημάτων..... 642

 Ε. Ειδικές περιπτώσεις παραγραφής και αναστολής αυτής..... 644

 ΣΤ. Λοιπά ζητήματα..... 648

 2. Η παραγραφή της ποινής..... 651

 Α. Δικαιολογητική βάση 651

 Β. Νομική ρύθμιση 651

 Γ. Αναστολή της παραγραφής των ποινών..... 652

 3. Η παραγραφή των μέτρων ασφαλείας..... 652

 4. Η αμνηστία 652

 Α. Νομική ρύθμιση – διακρίσεις 652

 Β. Διαφορά μεταξύ αμνηστίας και παραγραφής 653

 Γ. Διαφορά μεταξύ αμνηστίας και χάριτος 657

 5. Η παρέλευση της προθεσμίας και η παραίτηση από την έγκληση..... 658

 6. Η έμπρακτη μετάνοια 658

 Α. Έννοια 658

 Β. Περιπτώσεις 658

 Γ. Λοιπά ζητήματα..... 660

 Δ. Η θέση της νομολογίας..... 661

IV. Η δικαστική άφεση του αξιοποίνου 663

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ
Κεφάλαιο 18ο: Απόπειρα

I. Η ρύθμιση της απόπειρας στον Π.Κ.....	668
1. Εισαγωγικά.....	668
2. Η νομική ρύθμιση	670
II. Ο λόγος τιμωρήσεως της απόπειρας	670
1. Η υποκειμενική θεωρία.....	671
2. Η αντικειμενική θεωρία	672
3. Η θεωρίας της εντυπώσεως.....	673
III. Προϋποθέσεις τιμωρήσεως της απόπειρας	675
1. Απόφαση εκτελέσεως κακούργηματος ή πλημμελήματος	675
2. Αρχή εκτελέσεως του εγκλήματος	677
Α. Η «ουσιαστική – αντικειμενική» θεωρία.....	678
Β. Η «τυπική – αντικειμενική» θεωρία	679
Γ. Η «νεότερη τυπική - αντικειμενική» θεωρία	680
Δ. Η θεωρία της φυσικής καλύψεως.....	681
Ε. Η υποκειμενική θεωρία	682
ΣΤ. Η θεωρία της εντυπώσεως	682
Ζ. Η θεωρία της προσβολής της ειρήνευσης	683
3. Νομολογιακή αντιμετώπιση του θέματος	685
4. Περιπτωσιολογία.....	686
5. Ειδικές περιπτώσεις	689
IV. Η απρόσφορη απόπειρα	690
1. Απρόσφορη απόπειρα λόγω αντικειμένου	690
Α. Έννοια – περιπτώσεις.....	690
Β. Απόλυτη – σχετική μη προσφορότητα.....	691
2. Η απρόσφορη απόπειρα λόγω μέσου.....	693
3. Η απρόσφορη απόπειρα λόγω υποκειμένου	694
4. Η απρόσφορη απόπειρα από «ευήθεια»	694
5. Απρόσφορη απόπειρα και έλλειψη στοιχείου της νομοτυπικής υποστάσεως	695
6. Το «νομιζόμενο» έγκλημα	699
7. Κριτική κατά της τυποποιήσεως της απρόσφορης απόπειρας	700
V. Υπαναχώρηση από απόπειρα	701
1. Πεπερασμένη – μη πεπερασμένη απόπειρα	701
Α. Νομική ρύθμιση	701
Β. Διακρίσεις	701

Γ. Η ερμηνεία του όρου «παρεμπόδιση»	702
Δ. Υπαναχώρηση από απρόσφορη απόπειρα	704
2. Ο λόγος επιεικούς μεταχειρίσεως της υπαναχωρήσεως.....	706
Α. Η θεωρία της «χρυσής γέφυρας»	706
Β. Η θεωρία της «ανταμοιβής»	707
Γ. Η θεωρία του «σκοπού της ποινής»	708
Δ. Νεότερες απόψεις	709
3. Το «εκούσιο» της υπαναχωρήσεως.....	710
Α. Η έννοια των «εξωτερικών εμποδίων»	710
Β. Οι «ψυχολογικές» θεωρίες	711
Γ. Η θεωρία της «λογικής των εγκλημάτων»	713
Δ. Συμπέρασμα	718
Ε. Περιπτωσιολογία	720
4. Η «αποτυχημένη» απόπειρα	722
Α. Ορισμός	722
Β. Περιπτώσεις	723
Γ. Η «απόλυτη αδυναμία» ολοκληρώσεως του εγκλήματος.....	730
5. Υπαναχώρηση από απόπειρα σύνθετου εγκλήματος	730
VI. Η απόπειρα σε ειδικές μορφές εμφανίσεως του εγκλήματος.....	733
1. Απόπειρα στα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα	733
2. Απόπειρα στις περιπτώσεις αναγωγής της απόπειρας ή των προπαρασκευαστικών πράξεων σε αυτοτελή εγκλήματα	735
3. Η απόπειρα στα τυπικά εγκλήματα	736
4. Η απόπειρα στα εγκλήματα παραλείψεως	737
Α. Η απόπειρα στα μη γνήσια εγκλήματα παραλείψεως	737
Β. Η απόπειρα στα γνήσια εγκλήματα παραλείψεως	741

Κεφάλαιο 19ο: Συμμετοχή

I. Εισαγωγή	748
1. Συμμετοχή υπό ευρεία και στενή έννοια.....	748
2. Η δικαιοπολιτική σημασία της συμμετοχής	749
3. Παρακολληθηματικός χαρακτήρας της συμμετοχής.....	751
Α. Το σύστημα της υπερεξαρτήσεως	751
Β. Το σύστημα της πλήρους εξαρτήσεως	752
Γ. Το σύστημα της περιορισμένης εξαρτήσεως	752
Δ. Το σύστημα της ελάχιστης εξαρτήσεως	753
Ε. Το σύστημα της πλήρους ανεξαρτησίας.....	754
ΣΤ. Η επιλογή του νομοθέτη.....	754

Πίνακας περιεχομένων

II. Αυτουργία	755
1. Η έννοια του αυτουργού	755
2. Ορισμός αυτουργού – Διάκριση από συμμετόχους	757
Α. Η θεωρία του δόλου	758
Β. Η θεωρία του συμφέροντος	759
Γ. Η τυπική – αντικειμενική θεωρία	760
Δ. Η θεωρία της κυριαρχίας επί της πράξεως	761
Ε. Σύγχρονες θεωρίες	763
3. Τα είδη της φυσικής αυτουργίας	764
Α. Η άμεση αυτουργία	764
Β. Η έμμεση αυτουργία.....	765
Γ. Η απόπειρα στην έμμεση αυτουργία.....	785
4. Η συμμετοχή στα ιδιαίτερα εγκλήματα	788
Α. Ιδιαίτερα εγκλήματα.....	788
Β. Προσδιορισμός των στοιχείων του άρθρου 49 Π.Κ.	791
Γ. Προβλήματα συμμετοχής σε ιδιαίτερο έγκλημα.....	793
5. Η συμμετοχή στα ιδιόχειρα εγκλήματα.....	796
Α. Εννοιολογικός προσδιορισμός των ιδιόχειρων εγκλημάτων.....	796
Β. Περιπτώσεις συμμετοχής στα ιδιόχειρα εγκλήματα.....	798
III. Συναυτουργία	801
1. Η έννοια της συναυτουργίας	801
Α. Ορισμός	801
Β. Συναπόφαση.....	801
Γ. Συνεκτέλεση	803
Δ. Η αντιμετώπιση της συναυτουργίας από τη νομολογία.....	821
2. Η διαδοχική συναυτουργία.....	823
3. Η αναγκαία συμμετοχή	826
4. Ειδικές μορφές συναυτουργίας	828
IV. Παραυτουργία	828
V. Η ηθική αυτουργία	831
1. Έννοια.....	831
Α. Η νομική ρύθμιση.....	831
Β. Παραδείγματα ηθικής αυτουργίας από τη νομολογία	832
2. Ο λόγος τιμωρήσεως του ηθικού αυτουργού.....	834
Α. Η θεωρία της συμμετοχής στην ενοχή.....	835
Β. Η θεωρία της συμμετοχής στο άδικο.....	836
Γ. Η απόλυτη θεωρία της αιτιώδους προκλήσεως.....	837
Δ. Η θεωρία της εξαρτημένης αιτιώδους προκλήσεως	837

Ε. Συμπέρασμα	838
3. Ο τρόπος προκλήσεως της αποφάσεως	839
Α. Ως προς τη σχέση του ηθικού με το φυσικό αυτουργό.....	839
Β. Η περίπτωση του omnimodo facturus	843
Γ. Πρόκληση σε αόριστο αριθμό προσώπων.....	844
Δ. Ηθική αυτουργία κατά συναυτουργία.....	845
Ε. Ηθική αυτουργία με παράλειψη και σε έγκλημα παραλείψεως.....	845
ΣΤ. Αποκλίσεις από την πρόκληση	847
4. Τόπος και χρόνος τελέσεως της ηθικής αυτουργίας.....	849
Α. Τόπος τελέσεως της ηθικής αυτουργίας.....	849
Β. Χρόνος τελέσεως της ηθικής αυτουργίας	850
5. Η ηθική αυτουργία στα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα	851
Α. Οι σχετικοί προβληματισμοί.....	851
Β. Περιπτωσιολογία από τη νομολογία	853
6. Agent provocateur.....	853
Α. Έννοια	853
Β. Λόγος τιμωρήσεως του agent provocateur.....	854
Γ. Αποτυχία του agent provocateur	854
Δ. Agent provocateur και αποπεράτωση του εγκλήματος.....	855
Ε. Δικαιοπολιτική βάση της τιμωρήσεως του agent provocateur.....	856
ΣΤ. Η ποινή του agent provocateur.....	858
7. Απόπειρα ηθικής αυτουργίας	859
8. Η υποκειμενική πλευρά της ηθικής αυτουργίας.....	861
9. Η ποινή του ηθικού αυτουργού	863
VI. Η συνέργεια	865
1. Έννοια - διακρίσεις	865
2. Η άμεση συνέργεια.....	865
Α. Έννοια της άμεσης συνέργειας	865
Β. Η «άμεση συνδρομή» στην πράξη του αυτουργού.....	866
Γ. Η υποκειμενική πλευρά της άμεσης συνέργειας	869
Δ. Περιπτώσεις άμεσης συνέργειας από τη νομολογία.....	870
3. Η απλή συνέργεια.....	873
Α. Ορισμός	873
Β. Χρόνος και τόπος παροχής της απλής συνέργειας	873
Γ. Τρόπος παροχής της απλής συνέργειας – Η αιτιότητα στη συνέργεια	874
Δ. Η ψυχική συνέργεια	885
Ε. Συνέργεια με παράλειψη.....	893
ΣΤ. Η υποκειμενική πλευρά της συνέργειας	900

Ζ. Περιπτώσεις απλής συνέργειας από τη νομολογία.....	901
VII. Πολλαπλή συμμετοχή στην ίδια πράξη	904

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. Κατάλογος των κυριότερων ηημμάτων	905
II. Αποφάσεις της νομολογίας	914